

הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן, שנה א, תשע"א **עם פתרון**

מבחן בדיני נזיקין – מס' קורס 99110 – מועד ב

המרצה: ד"ר בני שמואלי; המתרגל: עדן כהן

הנחיות:

1. משך הבחינה שעתיים וחצי.
2. כל חומר עזר אסור בשימוש. קובץ חקיקה וסילבוס מעודכן מצורפים לטופס זה.
3. חשוב מאוד: קראו היטב כל שאלה על כל חלקיה בטרם התחלתם לענות עליה.
4. יש לענות על השאלות על גבי טופס זה, לנמק (גם כשלא כתוב במפורש לעשות כן), להניח הנחות חילופיות ולהשתמש באסמכתאות במקום שהדבר נדרש. יש להקפיד לא לחרוג מהשורות המסומנות לכל תשובה ולא להוסיף שורות-ביניים. כל חריגה לא תיבדק. מובן שאין חובה לנצל את כל השורות בכל שאלה.
5. כאשר שאלת משנה כוללת כמה חלקים, יש לענות על כל חלק בנפרד.
6. סך כל הנקודות המצטברות של השאלות עולה על 100, כדי לשמש מעין "מגן". מובן שלא ניתן לקבל בקורס יותר מ-100.

בהצלחה!

שאלה מס' 1 (53 נקודות)

יאיר, חייל בדרגת טוראי, נתקל במודעה בלוח המודעות של חדר האוכל בבסיס. לשון המודעה היה כדלקמן:

צה"ל זקוק לכם!
חייל/ת יקר/ה!
הנך מוזמנת/להשתתף בניסוי מטעם חיל הרפואה,
בבחינת תרופה ניסיונית לטיפול חדשני באלרגיה.
הניסוי אינו מסוכן ויתגמל את משתתפיו בפרס כספי.
פרטים נוספים במרפאת הבסיס.

בארוחת הצהריים, הניסוי הפך לשיחת היום. יאיר, שחשש מסיכונים מיותרים, בישר לחבריו כי לא ייקח חלק בניסוי. חבריו וגם מפקדיו, שסברו כי השתתפותו חשובה מבחינה לאומית, החלו ללחוץ עליו: "בוא תהיה ציוני"; "כולם עושים את זה"; "אין ממה לחשוש, אם זה היה מסוכן לא היו מפרסמים זאת". לאחר הפצרות חוזרות ונשנות, נאות יאיר להשתתף בניסוי הרפואי. כשהגיע למרפאה, מיד ששו האחיות להחתימו על טופס הסכמה לניסוי. לאחר הסבר חטוף בנוגע להשלכות הניסוי, הוחתם יאיר על הטופס והחל בהכנות לניסוי. בהיותו מטושטש מזריקת ההרדמה, ניסה יאיר לשאול את אחת האחיות לגבי תרופה מסוימת אשר אסור לו להשתמש בה, ככל הידוע לו. האחות לא הספיקה להבין את דבריו.

כשהתעורר יאיר, הוא הבחין שהוא אינו במרפאה בה הורדם ומסביבו עמדו בני משפחתו בפנים מודאגות. "יש לך מזל, בחור צעיר", פנה לעברו אחד הרופאים. "אם היו מביאים אותך כמה דקות מאוחר יותר, היינו עלולים לאבד אותך". הרופא הסביר לו כי שהה בתרדמת כמה ימים והובהל לבית חולים עקב סיבוך בניסוי שנערך לו בצבא. גופו לא עמד בניסוי ונגרם לו נזק בלתי הפיך למערכת הכבד. "כנראה שהיית אלרגי לאחת התרופות שקיבלת בניסוי", אמר לו הרופא. "להבא, זכור ליידע כל גורם טיפולי על רגישויותיך". עקב האירוע, נאלץ יאיר לעזוב את שירותו הצבאי מטעמים רפואיים. כעבור מספר ימים פנה למשרד עורכי דין על מנת לברר את זכויותיו המשפטיות.

א) ציינו את התובעים והנתבעים הפוטנציאליים ואת סוג האחריות של כל אחד (ישירה/שילוחית). (3 נקודות)
יאיר ינסה לתבוע את צוות המרפאה שפיקח על הניסוי – באחריות אישית, ואת צה"ל, משרד הביטחון-מדינת ישראל באחריות אישית ושילוחית.

ב) כתבו את פרשת התביעה ועילותיה השונות וכן את פרשת ההגנה. תנו דעתכם גם לסיכויי התביעה. (30 נקודות)

כתב התביעה יכלול מס' עוולות: תקיפה רפואית, הפרת חובה חקוקה ורשלנות.
עוולת התקיפה - יאיר יטען כי נעשה בגופו, במישרין, שימוש בכוח שלא בהסכמתו, או לחילופין כזו שהושגה בתרמית, כללית מפני שנכתב שהניסוי אינו מסוכן, וספציפית לגבי אי המענה על בעייתו הספציפית. לפי דעת היחיד של השופטת ביניש בפס"ד דעקה, תקיפה בעת היזק רפואי (האם רק של רופאים?) תוכל להתקבל בשלושה מקרים חלופיים: (1) כאשר לחולה לא נמסר כלל מידע על סוג הטיפול הצפוי לו; (2) כאשר

לא נמסר לחולה מידע על התוצאה הבלתי נמנעת של אותו טיפול; (3) כאשר הטיפול שניתן בפועל שונה בצורה מהותית מהטיפול שנמסר לחולה אודותיו. בנסיבות העניין ינסה יבקש לטעון להתקיימות מקרים 1 ו-2. לא נמסר לו מידע אודות הניסוי וכן לא נמסר לו מידע על התוצאה הבלתי נמנעת בניסוי, כדי לצאת ידי חובת התביעה גם על פי גישתה של השופטת ביניש. מנגד יטענו הנתבעים כי תביעה בעילה של תקיפה היא חריגה בנוף המשפטי ואין לטפול לגורמי רפואה בבואם לרפא, אלמנטים של תקיפה שלהם קונוטציה שלילית. לגופו של ענין, יטענו הנתבעים כי המעשה לו טוען התובע נעשה בהסכמתו ואף נמסר לו מידע על הטיפול והתובע אף חתם על טופס המאשר זאת. מנגד יטען יאיר כי הסכמתו לא נעשתה מדעת, הן עקב המהירות בה נעשה ההסבר עובר לניסוי והן במהירות בה הוא הוחתם והורדם, גם תוך אי מענה מספק על שאלתו.

יאיר יטען גם לקיומה של הפרה של ס' 13 לחוק זכויות החולה כחיקוק מופר לפי עוולת הפרת חובה חקוקה (ס' 63 לפקנ"ז). בהתאם לחיקוק זה, על המטפל ליידע ולהסביר למטופל באופן סביר אודות הטיפול הרפואי אותו הוא עומד לעבור, כולל סיכויים וסיכונים, ובייחוד על היות בעל אופי חדשני וכו'. הפרה של סעיף זה שוללת את ההסכמה מדעת של התובע. עוולה זו מתקיימת גם לנוכח שאר רכיבי הסעיף (פס"ד ועקנין) לפיו: החיקוק הוא לטובתו של התובע (לפי פירושו הנכון), והפרת החיקוק הביאה לנזק לתובע, נזק אותו התכוון למנוע החיקוק – פגיעה באוטונומיה, נזק גוף שהיה נמנע אילו ידע התובע את כל המידע הדרוש לו על מנת להחליט אם לגשת לניסוי או לא. הנתבעים יטענו להגנתם כי לתובע הייתה הסכמה מדעת לטיפול. הוא ראה מודעה המזמינה אנשים מבחוץ להשתתף בניסוי רפואי, לא הוטל עליו כל כורח והוא לא היה חייב בביצוע הניסוי. התובע בא מרצונו החופשי ואין לו להלין אלא על עצמו בהסכמתו להסתכן מרצון בביצוע ניסוי שכזה. יאיר יטען בתשובה כי הגם שלא ידע מה היו סיכוייו של הניסוי ולא עמד כלל על ההשלכות לאשורם.

יאיר יטען גם לקיומה של עוולת הרשלנות בנסיבות העניין, כמפורט בפס"ד ועקנין. לגבי קיומה של חובת זהירות מושגית, יטען יאיר כי מכוח יחסי עבודה בהיותו חייל בשירות צבאי, מוטלת החובה על הנתבעים שלא להזיק לו ולא לגרום לו סיכון מיותר (ס' 37 לא רלוונטי כאן כי אין מדובר במצב המקרקעין ותחזוקתם). הנתבעים יכלו מבחינה טכנית לצפות נזק בעת טיפול רפואי וצריכים מבחינה נורמטיבית הם לצפות נזק שכזה כדבר שבמדיניות (כחלק ממטרה למזער נזקים לדאוג תמיד למונעם). קיימת גם חובת זהירות קונקרטית בין הנתבעים לתובע, שכן טכנית, יכלו הנתבעים לצפות התרחשותו של נזק או סיבוך רפואי בטיפול הניסיוני-חדשני הזה בהעדר שמירה על נהלים ראויים כגון מסירת מידע מלא ומפורט במיוחד כאשר מדובר בטיפול בעל אופי ניסיוני בנסיבות העניין ובהעדר הסכמה מדעת של המטופל לטיפול אותו הוא עומד לעבור. כמובן שהם גם צריכים לצפות נזק שכזה.

הנתבעים הפרו את חובת הזהירות ולא מסרו מידע מלא עמו יכול היה התובע להגיע לרמה של הסכמה ברור יותר עמה יכול היה להחליט אם לעבור את הניסוי או לא, ויאיר לא נענה לגבי בעייתו. ייתכן לומר גם שהמודעה לא סיפקה פרטים מלאים יותר על המתרחש בטיפול, הגם שהדיבור "פרטים נוספים במרפאת הבסיס" לא באה לידי ביטוי בפועל. ינסה להוכיח זאת לפי מבחן לרנד הנד. מנגד יטענו הנתבעים, כי לא הפרו כל חובת זהירות והתנהגותם לא עלתה כדי רשלנות, שכן שומה על התובע לברר את מהות הטיפול הניסיוני אותו עבר מרצון וללא כל כפייה מצד הנתבעים, בבחינת הסתכנות מרצון (ס' 5 לפקנ"ז). לחילופין, יטענו הנתבעים כי לתובע יש אשם תורם מלא אם לא חמור ביותר, על כך שנמנע מליידע את הנתבעים במצבו הרפואי לאשורו, דבר שיכול היה למנוע את השתתפותו של התובע בניסוי. על כך יטען התובע כי אכן ביקש למסור לנתבעים את המידע הדרוש אודותיו, אך עקב רשלנותם וזריזותם התמוהה בביצוע הניסוי, נבצר ממנו לעשות כן. כמו כן יטען שאין כאן הסתכנות מרצון שכן נכתב במודעה שהטיפול כלל אינו מסוכן.

נזק – הוצאות רפואיות בגין נזק גוף – פגיעה בכבד; פגיעה באוטונומיה – ראש נזק ע"פ פס"ד דעקה; כאב וסבל; אבדן כושר השתכרות – אם יוכיח זאת. התובע יטען כי מתקיים קשר סיבתי בין התרשלנות הנתבעים לנזק: קשר סיבתי עובדתי על פי מבחן האלמלא – אילו קיבל התובע מידע מלא אודות הטיפול ואילו אפשרו לו הנתבעים למסור את המידע הדרוש לפני הניסוי – הנזק לא היה נגרם, לא היה עובר את הניסוי, היה מדגיש את בעייתו וכו'. קשר סיבתי משפטי – האם נתבע סביר אחר בנעלי הנתבעים דן יכול היה לצפות את התרחשותו של הנזק בנסיבות של הפרת החובה? נראה שכן.

סיכויי התביעה: התביעה חזקה דיה להתקבל ככל שמדובר בנזקים הלא-ממוניים (כאב וסבל, פגיעה באוטונומיה) ובאשר לממוניים – נזקי גוף הוצאות, אבדן כושר השתכרות, ייתכן והדבר יהיה כפוף לאשם תורם כפי שיראה לנכון ביהמ"ש, אם בכלל, ולהוכחה לגבי הנזקים.

צוות המרפאה יטען לסיבתיות עמומה שמכוחה לא ברור כלל ועיקר שגם אם הם עוולו, ישנו קשר סיבתי עובדתי בין העוולה לנזק. במקרה כזה תחול הלכת דיון נוסף מלול. עד לדנ"א מלול, הכלל "הכל או לא כלום" נדחק הצידה כאשר יש קושי סיבתי עמום ומובנה בהוכחת נזק של התובע, ואז לביהמ"ש יש אפשרות להעניק פיצוי על דרך האומדנא (ע"א מלול). כיום, לאחר הדיון הנוסף שנערך לאחרונה (2010) נקבע כי הכלל "הכל או לא כלום" יחזור להיות כלל האצבע בדיני הראיות במשפט האזרחי, ותובע שלא יוכיח את נזקיו במאזן ההסתברויות מעל 50% תביעתו תידחה. עם זאת, בהתאם לדעת הרוב בדנ"א מלול, ניוזק יוכל לטעון כי עקב ריבוי הסיבות לנזק, יש להשתמש בדוקטרינת הגברת הסיכון, לפי האחוז היחסי של המזיק לגרימת הנזק. יש להעריך בכמה אחוזים יכולה ההתרשלות להביא לנזק מצד הנתבע ואת זה לדרוש ממנו לשלם. אולם דבר שכזה, הסוטה מכלל "הכל או לא כלום" צריך לעמוד בקריטריונים שנקבעו בדנ"א מלול: מבחן ההטיה הנשנית בהתקיים ארבעה יסודות: מזיק קבוע; קבוצת ניוזקים כנפגעת חוזרת; סיכון חוזר ונשנה; הטיה עקבית בהחלט כלל מאזן ההסתברויות. יש לבחון אם קריטריונים אלה התקיימו כאן. עקב כך שמדובר ככה"נ בעוולה סדרתית נגד חיילים רבים, ייתכן כי הדבר התמלא. במקרה כזה יוכלו התובעים לקבל פיצוי חלקי כגובה הגברת הסיכון, ואפשר יהיה לתבוע גם את "אולטרלויץ" בגין החשיפה שלו לסיכון – בגין רשלנותם.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

ד) האם תשתנה תשובתך לחלקים א' ו-ב' אילו הייתם מנתחים את פרשת התביעה לפי משטר האחריות בו נוקט קלברזי? (5 נקודות)

קלברזי נוקט במשטר השוקל הטוב. מחד, ניתן לטעון כי הצבא וגורמי הרפואה שבו הם שאחראים לנוק היות ולהם הידע והיתרון הרפואי למנוע נזקים בניסויים שכאלה. הם אלו שאמורים לדעת בדיוק מה ההשלכות הרפואיות מן הניסוי על כל אדם באשר הוא ורגישויותיו. לכן הם מהווים את השוקל הטוב. מאידך, ניתן לומר כי יאיר הוא זה שצריך לעדכן את כל מי שמטפל בו כעת או בעתיד, על רגישויותיו השונות, ולהזהיר אחרים מפני הטיפול בו, ולפיכך הוא השוקל הטוב בנסיבות העניין.

שאלה מס' 2 (15 נקודות)

במקרים רבים מבקשים תובעים לתבוע את נזקיהם, בין היתר, דרך עוולת הפרת חובה חקוקה (ס' 63 לפקנ"ז). כך היה בתמ"ש (י-ם) 19270/03 ב.ש. נ' ב.פ.

מה היו נסיבות הפרשה ביחס להפרת חובה חקוקה? האם קיבל בית המשפט את התביעה בנוגע לחיקוק המופר בפרשה? במידה ולא – כתבו מדוע (די בהתייחסות לחיקוק מופר בודד).
(תזכורת: די בחיקוק מופר אחד ובנימוק אחד מדוע לא התקבל).

פרשת ב.ש. נ' ב.פ. עסקה באישה, מסורבת גט, שתבעה את בעלה בגין הנזקים שהיסיב לה מחמת סרבנותו לתת לה גט. האישה תבעה בעוולות שונות, ביניהן הפרת חובה חקוקה. האישה טענה כי הבעל הפר את סעיף 287(א) לחוק העונשין באי צייתו להוראת בית הדין הרבני הגבוה, שחייבו במתן גט; סעיף 3 לחוק למניעת אלימות במשפחה (סרבנות גט היא התעללות נפשית); סעיפים 2, 5 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (סרבנות הגט פגעה בכבודה וחירותה של האישה). בנוגע להפרת סעיף 287(א) לחוק העונשין לעיל, קבע ביהמ"ש כי גם בהנחה שהופר איסור פלילי, על התובעת להוכיח כי החיקוק שעליו היא מבססת את תביעתה, אכן נועד להגן על האינטרסים שלה ("לטובתו או להגנתו", כלשון ס' 63 לפקנ"ז), והחיקוק המופר מחוק העונשין, נועד לשמור על ערכים קולקטיביים של סדר ציבורי ושמירה על החוק, ולא להגן על האינטרסים של הפרט.

בנוגע לחוק למניעת אלימות במשפחה, קבע ביהמ"ש כי אמנם הוא נועד להגן על נשים הסובלות מהתעללות או התעמרות מצד בעליהן (אינטרס אישי), עדיין יש לברר האם התכוון חיקוק זה, לפי פירושו הנכון ותכליתו, להעניק תרופה אזורית על הפרתו, מהסוג של הענקת פיצוי בשל גרימת עוולה של הפרת חובה חקוקה, דבר שלא מתקיים במקרה זה.

בנושא הפרת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, שלל ביהמ"ש קיומה של הפרת חובה חקוקה בחוק יסוד זה, מפאת היות החוק מסדיר את היחסים בין רשות שלטונית ובין הפרט, דבר שיכול להביא בעתיד למה שנקרא "עוולה חוקתית", אולם ביחסים בין פרטים אין תחולה – עדיין – לחוק זה.
בסופו של דבר, קיבל ביהמ"ש את התביעה דווקא דרך עוולת הרשלנות.

שאלה מס' 3 (20 נקודות)

יפעת קיבלה את רישיון הנהיגה שלה לפני כחודש. יפעת, שלא רצה להטריח את אביה כנהג מלווה, "קפצה" לנסיעה קצרה לבדה לעיר כדי לקנות דבר מה, אף שאסור לה על פי החוק והרישיון לנהוג ללא מלווה. באחת הפניות במרכז העיר, התנגש ברכבה ג'יפ שנסע במהירות בברחו מאירוע שוד בנק. כתוצאה מההתנגשות, נחבלה יפעת קשות. השודד נהרג במקום והשאיר אחריו אישה ושני ילדים קטנים. בעת התאונה, עפו חלקי רכב ופגעו באהוד, הולך רגל שעבר לתומו במדרכה.

א. תארו את הזכות לפיצויים העומדת לרשות כל דמות באירוע. (15 נק')

- יפעת תתבע את חברת הביטוח שלה – תאונה מעורבת (3א)), ולא יישלל ממנה פיצוי מכוח ס' 7(3) כיוון שלא מדובר על נהיגה ללא רישיון, דהיינו נהיגה על סוג רכב שונה מהמופיע ברישיון לפי פס"ד קרנית נ' מגדל.
 - עזבונו של השודד – ס' 7(4) שולל ממנו את הפיצויים – הרכב שימש לביצוע פשע.
 - תלוינו של השודד (האישה והילדים) – ס' 7ב מאפשר להם לתבוע את קרנית.
 - אהוד – יוכל הוא לתבוע את חברת הביטוח של שני הנהגים המעורבים (ס' 3ב)), שכן גם התנתקות של חלק מהרכב נחשבת ל"שימוש ברכב מנועי" (ס' 1 – הגדרה). אולם כיוון שבמצב זה לשודד אין זכות תביעה מול חברת הביטוח שלו (וקרנית, רלוונטית רק לתלויים), יתבע אהוד את חברת הביטוח של יפעת ואת השודד עצמו, ביחד ולחוד.
- לקבל תשובה נוספת, על אף טעותה: אהוד יוכל לתבוע את קרנית וחב' הביטוח לפי ס' 3ב), ביחד ולחוד.

ב. האם תשתנה תשובתכם לחלק א אם הנהג הפוגע היה קשיש שנהג בקלנועית שמהירותה המקסימלית 20 קמ"ש? (5 נקודות)

המקרה אינו נכנס בגדר הפלתי"ד שכן אין מדובר בכלי רכב כמשמעותו בחוק הפלתי"ד, שכן אין לו כשירות טכנית ונורמטיבית לנוע על הכביש (פס"ד אטליס). יש להגיש תביעות על פי פקודת הנזיקין על פי אשם. אם למעשה יפעת דרסה את נהג הקלנועית, הריהו כהולך רגל ויתבע את חב' הביטוח שלה.

שאלה מס' 4 – מושגים (18 נקודות)

בחרו 3 מתוך 4 המושגים. במידה ועניתם על כל המושגים, ייבדקו רק שלושה הראשונים. יש להזכיר פסיקה או חקיקה בתשובה במידה והדבר רלוונטי.

א. סיכונים הדדיים ובלתי הדדיים (6 נק')

גישתו של ג'ורג' פלטשר לגבי צדק מתקן. אחריות ברשלנות תוטל לגישתו רק כאשר הסיכונים לא הדדיים והסיכון של הנתבע כלפי התובע מתממש. לדוגמא, אם שני רכבים בעלי נפח מנוע דומה וכדוי' פוגעים זה בזה ויש להם סיכון הדדי לעשות כן, לא תוטל אחריות, אך אם מטוס מתרסק ופוגע בקהל, אזי הסיכון בלתי הדדי ותוטל אחריות, שכן המטוס מסכן את הקהל אך לא להפך. אם הסיכונים ההדדיים הופכים לבלתי הדדיים עובר לקרות התאונה, כגון עקב חציית פס לבן, אזי גם כן תוטל אחריות על מי שסיכן באופן בלתי הדדי.

ב. מבחן איזון האינטרסים (6 נק')

מבחן חלופי לנוסחת לרנד הנד, שנלמד לדוגמא דרך גישת הנשיא ברק בפס"ד חמד. על פי מבחן זה, את ההתרשלות יש לבחון במבחן המאזן בין כל האינטרסים הרלוונטיים. האינטרסים והערכים שיש להביאם בחשבון הם האינטרסים והערכים של הניזוק, המזיק והחברה. ככל שהאינטרס החברתי למנוע התנהגות של המזיק, ולפצות את הניזוק גדול יותר – נטיל אחריות על המזיק.

ג. הרפיית (ריפוי) ידיהם של עובדי ציבור (6 נק')

שיקול של מדיניות משפטית בשלו בית המשפט יסתפק אם להטיל פיצוי על עובד ציבור כיוון שקבלת תביעות הנוגעות למסגרת עבודתם עלולה לרפות את ידיהם ולהחליש את מאמצם בשירות כלפי הציבור. עובד ציבור עתידי שעלול כל רגע להיתבע על נזקים המתרחשים בעת עבודתו, יסרב להמשיך בעבודתו או אפילו לא ייקח את המשרה עקב כך. עם זאת, הרתעה יעילה תתקיים אם דווקא יינתן פיצוי כזה שיכוון את התנהגות הרשות הציבורית לעתיד. הנימוק הוזכר כנימוק הגנה של מדיניות מפני קבלת תביעה נגד הרשויות בפס"ד עיריית ירושלים נ' גורדון אך לא התקבל שם בסופו של דבר.

ד. שוד דרכים לפי פס"ד כהן נח (6 נק')

פס"ד נח עסק בשתי נשים שישבו באותה עת ברכב וחוו שוד דרכים אלים שבו נגנב הרכב. התביעה הייתה בגין נזק הגוף שנגרם בגין השוד. ביהמ"ש העליון קבע כי ההגדרה הבסיסית אינה מתקיימת היות והנזק לא אירע בגלל שימוש ברכב. הרכב לא שימש אלא כזירה להתרחשות הנזק. המקרה אינו מן הסיכונים הנובעים באופן טיפוסי מהשימוש ברכב למטרות תחבורה. כמו כן, הנזק שנגרם למשיבה הוא תוצאה ישירה של מעשה מכוון כנגד רכושו של אדם, והסייג לחזקה הממעטת לא מתקיים, שכן המעשה לא נעשה "על ידי השפעתו של המעשה על השימוש הרכב המנועי".

הפצלה רמה הפאסק הצפון

סילבוס

שימו לב למיקודי הקריאה המצויים בכמה פסקי דין להלן.

מקורות רשות מסומנים בכוכבית *

א. מבוא – יסודות האחריות הנזיקית

1. מהי עוולה? יחסי שכנות וחובת זהירות; החובה להימנע מלהזיק; ההגדרה: מעשה עוולה, נזק וקשר סיבתי; עוולות מסגרת ועוולות פרטיקולאריות; הסעד המבוקש (פיצוי מול צו מניעה); שאלת היסוד הנפשי בדיני הנזיקין
 1. Donoghue v. Stevenson [1932] AC 562 – יחסי שכנות וחובת זהירות.
 2. ע"פ 186/80 יערי נ' מ"י, פ"ד לה' (1) 769. יחסי שכנות וחובת זהירות.
 3. ע"א 243/83 עיריית ירושלים נ' גורדון, פ"ד לט' (1) 113. יחסי שכנות וחובת זהירות.
 4. ע"א 558/84 כרמלי נ' מ"י, פ"ד מא' (3) 757. הפרת חובה חקוקה מול כלילת שווא.

2. הגנות כלליות וספציפיות

5. הגנה כללית: קעקוע יסודות העוולה.
6. הגנות כלליות: חסינויות שונות בפקודת הנזיקין [נוסח חדש]; שאלת אחריות ההורה לנזקי הילד; שאלת החסינות ללקוי בנפשו.
7. הגנה חלקית: אשם תורם, סעיף 68 לפקודת הנזיקין.
8. הגנה חלקית: הקטנת נזק.
9. ע"א 320/87 גנז נ' אריה חברה לביטוח בע"מ, פ"ד מה' (1) 743. האם קיימת הגנה ללקוי בנפשו?

3. הרחבת תובעים (נזק נפשי במעגל המשני, עיזבון, תלויים) ונתבעים (מייצע, משדל, מסייע, שולח, מעביד וחברת ביטוח)

10. פקודת הנזיקין [נוסח חדש]
11. ע"א 5/84 יחזקאל נ' אליהו חברה לביטוח בע"מ, פ"ד מה' (3) 374. גיל התלות.
12. רע"א 444/87 אלסוחה נ' עיזבון המנוח דוד דהאן ז"ל, פ"ד מד' (3) 397. פסי' 8-1, 20-17 (עד לפני המילים "לא למותר להביא...") וחזרה לקריאה במילים "בשני המצבים שתוארו...") ועד סוף פסק הדין. נזק נפשי למעגל המשני.

4. מהו נזק (גופני, נפשי וכספי-רכושי, נזק ראייתי), עוולות ללא הוכחת נזק (תקיפה, לשון הרע, עוולות מסחריות)

13. פקודת הנזיקין [נוסח חדש], סעיף 23, עוולת התקיפה – עוולה ללא הוכחת נזק.
14. חוק איסור לשון הרע התשכ"ה-1965, סעיפים 1, 7א – פיצוי ללא הוכחת נזק. אין צורך להתעמק בסעיפים, רק להכיר את העיקרון.
15. ע"א 518/82 זיצוב נ' כץ, פ"ד מ' (2) 85. הולדה בעוולה.
16. ע"א 243/83 עיריית ירושלים נ' גורדון, פ"ד לט' (1) 113. נזק נפשי מסוג של אובדן נוחות.
17. ע"א 2034/98 אמין נ' אמין, פ"ד נג' (5) 69 (פסק-הדין במחוזי הינו רשות אך מומלץ: ת"א (ת"א) 1916/88 אמין נ' אמין, תק-מח (2) 97 (330)). הזנחה רגשית כלפי ילד.